

– уміння досягти якісної самодіагностики та самооцінки, самокорекції (удосконалення) виконаної роботи.

Саме ці, насамперед, якості творчої самостійності взагалі і пізнавально-творчої, зокрема, можуть проявлятися на різних рівнях освітніх досягнень студентів відповідно до наявності чи відсутності критеріальних характеристик [2, с.367].

Інтегративним показником рівня пізнавально-творчої самостійності майбутніх вчителів О.Лазарева пропонує визнати, насамперед, досягнуту якість освітнього творчого продукту, створеного за власним проектом, захищеного автором і запровадженого в будь-якій формі у практику освітнього закладу. Такі професійні продукти (педагогічні твори й розповіді, наукові доповіді та есе, різноманітні освітні проекти, розробки уроків та виховних справ, наукові дискусії, професійні конкурси, ігри, змагання з фахових дисциплін, звичайні та інтернет-турніри кмітливих тощо) студенти можуть самостійно готувати вже з першого курсу.

Виявлені характеристики самостійності студента об'єктивно вимагають нового трактування самостійності майбутнього фахівця на терені його професійної освіти. Пізнавальна самостійність студента неможлива без оволодіння ним творчими способами діяльності, тобто по суті пізнавальна самостійність майбутнього бакалавра, спеціаліста, магістра стає такою лише при умові, коли вона перетворюється в пізнавально-творчу і професійно детерміновану самостійність, бо професія вчителя, і не тільки, визнає лише творчу особистість і постійну перетворюючу, креативну діяльність. Репродуктивні форми освіти можна вважати лише підсобними і несумісними з процесом становлення справжньої самостійності будь-якого фахівця, а учителя, педагога особливо [4, с.288].

Висновки... Таким чином, компетенція у сфері самостійної, творчої, дослідницької діяльності є однією з основних компетенцій для студентів. Випускник ВНЗ, майбутній вчитель тоді відповідатиме сучасним вимогам, коли в процесі самостійної пізнавальної діяльності відбулось його навчання й виховання як творчої особистості, індивідуальності. У зв'язку з цим важливість пізнавально-творчої самостійності студентів залишається незаперечною.

Подальші дослідження передбачається провести у напрямку визначення особливостей формування пізнавально-творчої самостійності студентів у ВНЗ, виділення дидактичних умов, що забезпечують успішне формування пізнавально-творчої самостійності студентів.

Література

1. Безкоровайна Л.В. До поняття про компетенцію майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2006. – № 8. – С. 7-10.
2. Демченко О.М. Критерії пізнавально-творчої самостійної діяльності студентів. // Педагогічні науки. Збірник наукових праць. Частина перша. – Суми: СумДПУ ім.А.С. Макаренка, 2004. – С.361-368.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – №5. – С. 34-42.
4. Лазарева О.М. Пізнавально-творча самостійність як основа професійної самореалізації майбутнього педагога. // Педагогічні науки. Збірник наукових праць. Частина перша. – Суми: СумДПУ ім.А.С. Макаренка, 2006. – С.282-288.
5. Мельниченко Г.В. Педагогічні засади модульної технології навчання у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови і літератури. Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського. – Одеса, 2004. – 23 с.

Анотація

У статті розглядається пізнавально-творча самостійність студентів як одна з провідних компетенцій майбутнього фахівця, пропонуються її критеріальні характеристики.

Аннотация

В статье рассматривается познавательная-творческая самостоятельность студентов как одна из основных компетенций специалиста, предлагаются ее критериальные характеристики.

Подано до редакції 5.11.2007.

©2007

Носач І.В.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЕКОНОМІСТІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Розвиток ринкових відносин у країні та активізація економічних процесів обумовлюють зростання вимог до рівня підготовленості випускників економічних ВНЗ, тому що фахівці цього профілю є стратегічним ресурсом та інтелектуальним потенціалом суб'єктів господарювання. У цих умовах підвищується роль системи вищої економічної освіти, покликаної здійснювати всебічну підготовку спеціалістів даного профілю з урахуванням поточних та перспективних потреб суспільства. Стратегічні завдання та вимоги до рівня професійної підготовки майбутніх фахівців відображені в Законах України "Про освіту", "Про вищу освіту", Державній національній програмі "Освіта – (Україна XXI ст.)" та основних засадах розвитку вищої

освіти України в контексті Болонського процесу. Більшість складових компетентності фахівця формуються і розвиваються в процесі освіти та професійної підготовки.

Виходячи з того, що парадигма освіти XXI століття спрямована на удосконалення фахової підготовки у поєднанні з особистісним розвитком кожного студента, то лише розглядаючи кожного студента як індивідуальність, яка має властиві лише їй особистісні риси та якості, можна адекватно організувати навчальну діяльність, підібрати необхідні педагогічні методи і прийоми для розвитку його як особистості та підвищення результатів навчання і, відповідно, для ефективнішого формування професійної компетентності.

Конкурентоздатність майбутніх економістів залежить не тільки від якості оволодіння ними сучасними економічними знаннями, ступеня їх економічної та інформаційної культури, уміння мислити і діяти в категоріальній системі ринкової економіки, а й, значною мірою, від рівня сформованості їх самооцінки, мотивації, суб'єктивного локусу контролю.

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Питанням удосконалення процесу професійної підготовки спеціалістів в умовах навчальних закладів присвячено низку наукових досліджень. Так, у розробках П.Я.Гальперіна, Б.С.Гершунського, А.Л.Денисова, І.Ф.Ісаєва, А.В.Коржуєва, Н.В.Молоткова, Н.Ф.Тализіна та ін. особлива увага приділяється розвитку загальної методології професійної освіти, дослідженню окремих питань викладання конкретних дисциплін у процесі професійної підготовки спеціалістів-економістів присвячені роботи Г.Н.Алексєєва, Л.М.Дибкової, Р.В.Жарикова, Г.А.Сосєдова, Ю.С.Лигуна та ін. Однак, слід зазначити, що потребують додаткового опрацювання питання комплексу педагогічних умов, які визначають економічне виховання та особистісно-орієнтовану підготовку студентів-економістів у контексті основних категорій педагогіки.

Формулювання цілей статті... З урахуванням зазначеного вище метою даної роботи є спроба визначити сутність та зміст поняття "педагогічні умови" стосовно до процесу особистісно-орієнтованої підготовки економістів.

Виклад основного матеріалу дослідження... У педагогічній теорії та практиці чітко виокремлюють три основні категорії та відповідні до них види педагогічної діяльності: виховання, освіта, навчання [1, 5, 7, 8]. Незважаючи на деякі відмінності авторських трактувань, можливо навести ці категорії в наступному вигляді.

Виховання – це цілеспрямований та організований процес формування особистості, що полягає у виробленні певних норм поведінки та здійснюється в усіх сферах її життєдіяльності. За своєю природою виховання має комплексний, синтетичний характер, причому, у дитячі та юнацькі роки центральне місце в ньому посідають спеціально організовані педагогічні процеси (дошкільні дитячі заклади, школа, профтехучилища, середні та вищі навчальні заклади), тобто, на певному етапі розвитку особистості, складовою частиною виховання стає освіта, яка є більш вузькою категорією.

Під освітою розуміють цілеспрямований процес та результат освоєння особистістю систематизованих знань, умінь та навичок, зокрема і професійних, формування, на їх основі наукового світогляду, моральних та інших особистісних якостей, розвиток творчих сил та здібностей.

Отже, освіта передбачає, поряд з оволодінням сукупністю знань, умінь та навичок, формування системи поглядів та переконань, а також певний рівень розвитку пізнавальних здібностей та практичної підготовки, який досягається в результаті цілеспрямованої навчально-виховної роботи.

Основним шляхом та засобом отримання освіти є навчання, в процесі якого реалізуються освітні цілі. Навчання можна визначити як педагогічний процес, тобто цілеспрямовану взаємодію того, хто навчає, і того, хто навчається, в межах якої опановуються знання, формуються вміння та навички. Найважливіший результат навчання – це отримання освіти, зокрема професійної.

Із позицій основних категорій педагогіки розглянемо сутність, зміст та місце поняття "педагогічні умови". Різні автори дають йому різне трактування. Використовуються найрізноманітніші тлумачення цього поняття: характеристика педагогічного середовища; обставини, необхідні для перебігу педагогічного процесу; фактори, шляхи, напрями останнього; його уявні результати; форми, методи, педагогічні прийоми [2, 3, 6, 7].

З нашої точки зору, педагогічні умови – це сукупність об'єктивних та суб'єктивних обставин, що забезпечуються відповідними чинниками, які впливають на формування та розвиток особистості, її властивостей шляхом прискорення (поліпшення якості) або гальмування (поліпшення якості) педагогічних процесів та явищ у межах конкретної педагогічної системи. Дане визначення обумовлюється пріоритетом особистісного підходу, що ґрунтується на гуманістичній концепції освіти в сучасному світі.

Виходячи з прийнятих в цьому дослідженні основних категорій, розглянемо у схематичному вигляді (рис. 1) педагогічні умови реалізації особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх економістів.

Коментуючи наведену схему зупинимось більш детально на умовах формування навчальної та професійної мотивації студентів, зважаючи на їх виняткову первісну значущість для професійної підготовки майбутніх економістів.

Під мотивацією, в загальному розумінні, будемо розуміти сукупність спонукальних причин, приводів для будь-якої дії, доводів на користь чогось. Дуже важливо, щоб у студента-економіста сформувалася мотивація до навчання саме за обраною спеціальністю, виходячи з його особистісних потреб та інтересів, бажання виявити себе в майбутньому, в тому, до чого він відчуває себе потенційно здатним.

Виходячи із зазначеного, професійну мотивацію майбутнього економіста можна визначити як прагнення до особистісної самореалізації відповідно до природних здібностей та інтересів, до економічної діяльності на основі наполегливого оволодіння професією на творчому рівні.

Наразі більшість педагогів сходяться на думці, що успішність студентів залежить від формування й розвитку навчальної та професійної мотивації, а не лише від природних здібностей. Дослідження, проведені у ВНЗ [1], показали, що "сильні" та "слабкі" студенти різняться саме за рівнем розвитку професійної мотивації. Якщо студент добре усвідомлює, яку професію він обрав та вважає її гідною, значущою для суспільства, такою, що відповідає його особистісним схильностям, здібностям та потребам, то це, безумовно, впливає на успішність його навчання. Слід також зазначити, що засвоєння конкретних дисциплін на пряму залежить від чіткості уявлень студента про їх місце та значущість у його майбутній професійній діяльності, що формує рівень його професійної компетенції.

Рис. 1. Схема комплексу педагогічних умов реалізації особистісно-орієнтованої професійної підготовки майбутніх економістів

Рівень професійної компетентності визначається здатністю особистості реалізуватися як успішний та ефективний фахівець, тому поняття компетентності є ширшим, ніж знання чи вміння, і передбачає здатність фахівця використовувати в конкретній ситуації набуті знання, вміння, навчальний та життєвий досвід, володіння ним методами пошуку необхідної інформації, вмінням її аналізувати, бачити проблеми і шляхи їх розв'язання, самоефективність, а також розуміння необхідності навчатися протягом усього життя.

Таким чином, успішне виконання майбутніми економістами своїх функціональних обов'язків передбачає наявність у них сукупності спеціальних знань та певних професійно значущих якостей особистості.

Дослідницею Л.М.Дибковою визначено структуру професійної компетентності майбутніх економістів, що включає такі компоненти:

а) компетенції у сфері економічної діяльності (економічне мислення, володіння методами економічного аналізу та проектування економічної діяльності, наявність системного уявлення про структури і тенденції розвитку української і світової економіки, знання принципів прийняття й реалізації економічних та управлінських рішень на мікро- і макrorівнях, створення і розвиток власної економічної позиції тощо);

б) компетенції у інших сферах професійної діяльності (система знань з фінансів, маркетингу, аудиту, міжнародної економіки, права, менеджменту тощо);

в) інформаційна компетенція (ефективне застосування інформаційних технологій та відповідних програм);

г) комунікативна компетенція (знання ділового етикету та основ конфліктології, толерантність до існування інших поглядів, ефективна групова взаємодія, позитивна установка щодо себе і оточуючих та ін.);

г) компетенції у сфері самовизначення і саморегуляції особистісних якостей (адекватна самооцінка, впевненість у собі, самоконтроль, самоефективність, високий рівень мотивації до досягнень, визнання необхідності неперервної освіти протягом життя тощо) [3].

На думку дослідниці, найважливішою в діяльності особистості є мотиваційна сфера – система ціннісних орієнтацій, сукупність потреб і цілей, які визначають шляхи розвитку і самовираження потенційних здібностей [3]. Питання мотивації належить до ключових у будь-якій організації, а ступінь умотивованості її співробітників вважається одним із найважливіших факторів її успішної діяльності. Мотивація є однією з фундаментальних проблем, яку досліджують психологи і педагоги. Її значимість пов'язана з аналізом джерел активності індивіда.

Складність і багатоаспектність проблеми мотивації обумовлює і множиність підходів до розуміння її сутності, природи, структури, використання методів її дослідження. Мотивоване навчання студентів визначено одним із пріоритетних напрямів у наказі МОН України від 23.01.2004 р. “Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України”[5]. Головною метою названо вжиття заходів для входження національної системи освіти і науки в європейський простір з реалізацією таких вимог, критеріїв і стандартів:

- а) постійне навчання впродовж усього життя;
- б) мотивоване залучення студентів до навчання;
- в) сприяння привабливості та конкурентоспроможності Європейського простору вищої освіти і науки для інших регіонів світу.

Отже, мотивація, формування позитивного ставлення до професії та професійна компетенція є важливими вихідними педагогічними умовами та відповідно, чинником підвищення навчальної успішності студентів. Але саме по собі позитивне ставлення не може мати істотного значення, якщо воно не буде підсилюватися компетентним уявленням про професію (в тому числі й розумінням ролі окремих дисциплін) і недостатньо пов'язуватиметься зі способами оволодіння нею.

Незважаючи на актуальність розглянутих педагогічних умов, необхідним, на наш погляд, є комплексний підхід до цієї проблеми в цілому, що видно зі схеми, наведеної на рис. 1. Крім того, індивідуальний досвід роботи в економічному навчальному закладі дає змогу зробити висновок, що вирішення питання ефективного формування професійної компетентності майбутніх економістів полягає в запровадженні в освітню діяльність форм і методів індивідуального підходу. Лише розглядаючи кожного студента як окрему особистість, що має унікальний, властивий лише їй набір індивідуальних особливостей, можна коригувати прояв тих чи інших позитивних якостей і зменшувати рівень негативних, ефективно застосовувати відповідні педагогічні технології.

Висновки... За результатами проведеного дослідження відзначимо:

- велику роль фахівців економічного профілю як стратегічного ресурсу та інтелектуального потенціалу суб'єктів господарювання в сучасних ринкових умовах;
- уточнення сутності та змісту поняття “педагогічні умови” в контексті особистісно орієнтованої професійної підготовки економістів та виділення комплексу цих умов;
- особливу значущість формування й розвитку навчальної та професійної мотивації та компетенції студентів-економістів.

Література

1. Бордовская Н.В., Реан А.А. Педагогика: Учебн. для вузов. – СПб.: Изд-во “Питер”, 2000. – 304с.
2. Гуменюк О.М. Организационно-педагогические условия профессиональной подготовки ассистентов стоматолога // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. – Вип. 32. – К.: НМЦВО, 2001. – 228с.
3. Дибкова Л.М. Успішність студентів в навчальній діяльності // Гуманізація навчально-виховного процесу. – Вип. ХХІХ. – Слов'янськ: Вид. центр СДПУ, 2006. – С.143–150.
4. Ищенко Т.Д. Педагогические условия организации специального обучения в системе непрерывного образования АПК и пути их реализации // Новые технологии обучения: Науч.-метод. сб. – Вип. 27. – К.: НМЦВО, 2000. – 256с.
5. Наказ МОН України “Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу” від 23.01.2004 р.
6. Педагогика: Учебн. пособ. / Под ред. П.И. Пидкасистого. – М.: Пед. об-во России, 1998. – 640с.
7. Серожникова Р.К. Педагогічні умови формування професійного менталітету майбутнього педагога // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. – Вип. 37. – К.: НМЦВО, 2004. – 195с.
8. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. посібн. – К.: Академія, 2001. – 528с.
9. Ярмаченко М.Д. Основні педагогічні категорії // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 4. – С. 5–11.

Анотація

Розроблено комплекс педагогічних умов реалізації особистісно-орієнтованої професійної підготовки майбутніх економістів; проаналізовано умови формування навчальної та професійної мотивації студентів, які мають виняткову первісну значущість у професійній підготовці майбутніх економістів.

Аннотация

Разработан комплекс педагогических условий реализации личностно-ориентированной профессиональной подготовки будущих экономистов; условия формирования учебной и профессиональной мотивации студентов, которые имеют исключительную значимость в профессиональной подготовке будущих экономистов.

Подано до редакції 8.10.2007.

©2007

Овдійчук Л.М.

КУРС “ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА” У КОНТЕКСТІ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ СЛОВЕСНИКІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Курс “Дитяча література” введений до університетських програм порівняно недавно (на початку 90-их р.). Необхідність вивчення цієї дисципліни виникла у ВНЗ педагогічного спрямування зі спеціальності “Українська мова та література”, “Зарубіжна література” з цілком практичних причин: випускники вищих закладів освіти приходять до школи без відповідних фактичних знань пропедевтичного курсу літератури, основою якого є твори власне дитячої літератури.

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв’язання даної проблеми... Підручники і посібники попередніх десятиліть (автори Л.Кіліченко, П.Лещенко, І.Проценко) розраховані на студентів педагогічних факультетів та на учнів педагогічних училищ [3, 4]. Хоча за часів незалежної України було видано кілька хрестоматій з української дитячої літератури: “Українська дитяча література. Хрестоматія”. У 2-х част. / Упор. І.Луценко, А.Подолінний, Б.Чайковський, 1992; “Українська дитяча література: Антологія” / Вступ. ст. та упоряд. Л.Козачок, 2002; “Рідне слово. Українська дитяча література: Хрестоматія”. У 2 кн. (Упоряд. З.Варавкіна, А.Мовчун, М.Черній; 1999, які певною мірою узагальнили основні етапи становлення української дитячої літератури, проте лише перша із названих вище призначена для студентів філологічних факультетів [10]. Щодо зарубіжної дитячої літератури, то вона розглядалася авторами посібників і підручників з російської дитячої літератури (В. Терновський) у розділі перекладна література для дітей (Детская литература. Учеб. пособие для учащихся школьных отделений педагогических училищ / Под ред. А. Терновского. – М.: Просвещение, 1977). Окремою книгою “Зарубежная детская литература: Ученик для студентов библиот. фак. ин-тов культуры / Сост. И. Чернявская” вийшла у 1982р. (друге видання). У 1989 р. з’явився підручник для студентів інститутів культури “Зарубежная литература для детей и юношества. В 2-х т. / Под. ред. В. Мещерякова, И.Чернявской. – М.: Просвещение»[1], який зробив значний крок у дослідженні, систематизації та узагальненні дитячої літератури зарубіжжя. Це було друге видання, перероблене і доповнене

На основі цих матеріалів, окремих досліджень, у тому числі власних, автор статті уклала модульний курс “Дитяча література”, посібник для студентів філологічних факультетів університетів та педагогічних інститутів.

Формулювання цілей статті... Мета цієї статті – окреслити об’єкт, предмет, завдання і структуру зазначеного вище курсу. Завдання, які ставимо перед собою:

- 1) окреслити поняття “дитяча література”;
- 2) визначити об’єкт, предмет, завдання курсу;
- 3) з’ясувати рівень досліджень в галузі теорії та критики дитячої літератури;
- 4) сформулювати основні проблеми вивчення дисципліни у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження... Поняття “дитяча література” сприймається неоднозначно у колі науковців, оскільки передбачає визнання чи невизнання її специфіки.

Проте не можна заперечувати, що “власне дитяча література – ще мало досліджене, специфічне і, що важливо, автономне явище світової культури. Вона не підлягає законам узвичаєного літературознавства чи критики і відповідно не може бути ними поцінована. Це одна з наймолодших гілок на дереві людської творчості, яка за віком поступається хіба що кінематографу чи комп’ютерним технологіям і так само, як і вони, синкретична за своєю суттю. Дитяча література, як окреме художнє явище, має свою історію, теорію та критику, що аж ніяк не ідентичні своїм власне літературним відповідникам.

Поняття “дитяча література” включає в себе художні тексти:

- створені самими дітьми;
- створені дорослими й адресовані дітям певної вікової групи незалежно від стилю їх написання (художній, публіцистичний, науково-популярний, навчально-виховний);
- свідомо введені у коло дитячого читання і відповідно адаптовані до вікових можливостей дітей [6; 3]”.